

ANNA BIJNS

I

RUIIM DRIE EN EEN HALVE EEUW GELEDEN stierf te Antwerpen de dichteres Anna Bijns, „meer dan tachtig jaeren out.” Ze heette wel „de schoolmeesteresse van het Roosterken,” een huisje, dat haar vermaakt was door een priester der Onze-Lieve-Vrouwekerk. Haar vader was kousenmaker en behoorde tot den gegoeden burgerstand. En in 1536 werd Anna Bijns opgenomen in het schoolmeestersgilde, tegen betaling van een entree, groot vijf en zeventig cent. Ze was toen al bekend als dichteres: in 1528 was haar eerste bundel verschenen bij Jacob van Liesvelt. Hij was aangekondigd als „een soon ende suverlijc boeck” . . . „seer wel gemaect van der eersame ende ingeniose maghet Anna Bijns.” Vlijtig heeft zij tientallen van jaren de jeugd onderwezen; meer dan eens kreeg ze een pluimpje van de geestelijkheid, omdat ze trouw en ijverig „de joncheyt instrueerde in den oprechten Catholijcken gheloove.” Met respectabele volharding heeft ze haar opvoedings- en onderwijstaak tot in hoogen ouderdom verricht. Eindelijk verkocht ze haar kluisken en leefde nog twee jaren bij een bevriende familie. In 1575 werd ze „met den dienst der armen” begraven. Een triest eind van de oude „maghet,” die zoo trouw en oprecht haar kerk had gediend.

Deze schoolmeesteres was de dichteres van haar tijd. Haar gedichten behandelden de kwestie van die dagen en ze werden op strooiblaadjes verspreid, zoodat men haar wel genoemd heeft de dagbladschrijfster van haar tijd. Ze werd een populaire figuur, omdat ze weergaf, wat in vele harten leefde; wat veler gemoed in beroering bracht. Wie in dien tijd eigen werk durfde uitgeven, werd verdacht van zelfingenomenheid en ijdelheid. Dit wist Anna wel en ze heeft dan ook den indruk willen geven, dat bij haar heel iets anders oorzaak was van haar „publiek optreden.” Al was ze geen begijntje, ze wilde toch niet gerekend worden tot de wereldsche vrouwen, die met haar tijd megingen.

Daarvoor was ze te eenvoudig. Ze streefde er vromelijk naar, hoewel ze zich in het dagelijksch leven bewoog, om niet van de wereld te zijn. Eigenlijk was ze er eerst verlegen mee, „vrouwen werck” in 't licht te geven. Maar 't was haar niet te doen, om roem te behalen; ze wilde met haar gedichten strijden tegen wat zij als de leugen zag. Niet al haar gedichten zijn strijdzangen. Haar refereinen *) worden tot drie groepen gebracht en behalve deze heeft ze ook wel andere poëzievormen beoefend, het naamdicht b.v.

We hebben van haar refereinen „int amoureuze, int vroede en int sotte.” In de eerste hooren we de klacht van de teleurgestelde vrouw, of ook de ontroering van een liefhebbende ziel; en de veronderstelling is niet te gewaagd, dat we hier met doorleefde historie te doen hebben. Toch bestaat hierover weinig zekerheid, al meent Dr. Jonckbloet, dat Bonaventure, over wien ze in haar poëzie spreekt, zekere Dierick Adriaens kan wezen. In dien tijd toch waren lyrische minneliedjes ook dikwijls modezangen, niet bestemd voor een bepaalde(n) persoon, maar voor de andere sekse. De fantasie had hier dan vrij spel, en het minnelied behoefde dus niet het eigen gevoel van de(n) dichter(es) weer te geven.

De „sotte” verzen zijn eigenlijk ook een tikje amoureuus — maar de dichteres heeft of de kunst verstaan

*) Een referen van Anna Bijns is een compleet gedicht, dat uit coupletten bestaat, die allen eindigen met denzelfden regel, dien men den „stock” noemde.

een rol te spelen of ze heeft het huwelijk onderschat, 't meest nog in het gedicht, waarin ze het ongehuwd zegt: Blijft alleen!

„Ongebonden best!

Weeldig man sonder wijf en weeldig wijf sonder man.”

Van meer beteekenis zijn haar zangen „int vroede.” Deze dalen in toon, naarmate zij ouder wordt; met de jaren wordt ze somberder.

„Meer suers dan soets” was haar lijfspreuk en ze genoot niet meer van het licht, omdat ze altijd naar de schaduw zag. „Daer vreucht in hujs is, staet druck voor de deure.” Daarom meent ze een woord van vermaan en raad te moeten richten tot haar tijd, die zich vergaapt aan den schijn. We zouden haar onrecht doen, als we niet luisterden naar den vromen toon van menig gedicht.

Die toon wordt dieper, als „den avont naect, de sonne begeert te dalene.”

Ze weet niet, waarheen „de reise leyt.”

„Mijn dagen sijn getelt, mijn jaeren sijn geschreven . . .

Dus mach ik arm sondaer wel roepen om gratie.

Als de blosende wangen

verbleeken, de lipkens bestaen te blauwene,

en als den pols begint te flauwene,

O Christe Jesu, wilt U oogen dan op mij slaen.

Staet mij bij in die ure, die ik niet en weet . . .

Ontfermt mijns dan”

Een van haar beste refereinen is:

Hoe schoon moet God zijn.

Met deze aardige regels, die haar de Mei-schoonheid gaven:

Het veldeken groene nu tonswaert lacht;

Daer menigerhande vruchten in groeyen,

De cruyden medicinael zijn nu gheacht;

De boomen verblijden ons duer haar dracht

Van gruenen looverkens, die lustelijc bloeyen.

Deerde werd vruchtbaer door sdaus besproeyen,

De vogelkens singen, diveërsch van strepen.

Dit merkende wilt u te seggen moeyen:

Och, hoe schoon moet hij sijn, diet al heeft geschepen.

In het tweede couplet:

Wanneer ghij tgroene velt sijt betredelijc,

En u daar duer komt vreucht int herte gedreven,

Denck, hoe schoone hij moet zijn in 't eewich leven,

Die de werelt so lustelijc kan vercierien.

Laat u herte altijd (wilt ghij niet sneven)

Duer de creaturen in God sijn verheven.

En dan in het mooiste couplet, het derde:

Wanneer ghij int velt gaet u verluchten,

Om wat genuchten te scheppen in desen,

Denckt om dLant hier boven vol soeter vruchten,

Daert sonder suchten altijd somer sal wezen.

Gaet metter begeerten daer bloemkens lesen,

En metter herten maect daer u woone;

Peyst, hoe schoone hij daar is weerdich gepresen,

Die hier de bloemkens can cleeden soe schoone,

Soe dat noyt Keyser in sijnen throone,

En was gelect met sulcken coluere,

— — — — —
Singt den Heere nu lofsanc met blijden thoone,

Want den rijm is wech, den snee is duere,

Den Mey staat lustelijc in sijnen fleure:

Wert ergens int groene gesonghen, gepepen,

Denct, verblijt daer deure u natuere:

Och, hoe schoon moet Hij zijn, diet al heeft geschepen!

✠

A. L. V. H.

KLANKEN UIT DE ZENDINGSWERELD

ONZE OOST

ALS WE SPREKEN OVER HET VERBLIJDENDE eener toenemende zendingsliefde in onze dagen, mogen we ook wel op onze Oost wijzen. Onder de inboorlingen, zelfs onder menscheneters en koppensnellers wordt er ijverig gewerkt, en met zegen. Sterke onze God allen, die dit moeilijke zendingswerk verrichten om 's Heeren wil, en wekke Hij nog vele getrouwe mannen op, om de miljoenen Heidenen in onze overzeesche bezittingen te evangeliseeren.

Toch is er in onze Oost nog ander werk. Misschien moeten we het „inwendige” zending noemen. Er zijn zoo vele Nederlanders, die hun hart aan den Mammon verpand en geen oor hebben voor de hoogere dingen. Laat ons dezen geestelijken nood gevoelen en bidden voor de bekeering der Europeanen in onze Oost. Iedere Europeaan, die daar den Heiland vindt of gevonden heeft, is een hulp voor de zending. Er zijn gelukkig ook mannen uitgegaan om aan dit groote belang van Indië te arbeiden. God zegene hen! J. N. V.

ANNA BIJNS

II

VAN „SINTE KATHELINE” WERD VERTELD, dat zij eens vijftig Heidensche „meesters” tot het Christendom bekeerde. Met deze Katheline heeft men Anna Bijns vergeleken, die zoo gaarne weer had teruggebracht, tot wat zij zag als de ware kerk en het echte geloof, wat afgedwaald was en wat dreigde verloren te gaan.

Sinte Katheline was de patrones der rederijkers, en we kunnen Anna daarom wel in dubbelen zin haar dienares noemen. Want al was zij geen lid eener rederijkerskamer, ze heeft toch in den trant dezer dichtgenootschappen veel verzen gemaakt.

Niet onaardig zegt Prof. Kalff in zijn „Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde”: Hanteerde zij den troffel in het Roosterken, daarbuiten voerde zij het zwaard. De strooiblaadjes met de refereinen tegen de „ketterij” waren strijdschriften.

Anna Bijns kunnen we niet op één lijn zetten met Zuster Hadewijch of met Zuster Bertken, een dichteres, die in een kluis van de Buurkerk te Utrecht heeft geleefd.

Deze twee zusters zongen. Anna Bijns hield heftige redevoeringen op rijm. Riep op tot den strijd. Schold, waarschuwde, viel aan. Uit haar verzen spreekt verontwaardiging.

Terecht is de poëzie der eerstgenoemde vrome zusters vergeleken met de gewijde muziek van een kerkorgel. Met „zachte vooizekens” speelt ze de devote stemming van zielen, die denken over „God en Goddelijke zaken.” Maar de refereinen van Anna Bijns, die „het geloof” verdedigen, klinken als trompetstooten, die in 'tgeweer roepen. Alleen in 'tlaatst van haar leven worden de tonen zachter. Dan is het al droefheid, omdat ze haar strijd niet had gewonnen en omdat ze zag minderen den invloed van haar kerk.

Bij het doorbladeren van haar drie bundels strijdzangen zien we de dienares van „Sinte Katheline” in actie.

Eerst in jonge kracht, met heilige verontwaardiging aanvallend; niet willend weten van pardon om avvalligen; onheil spellend aan stad en land om zooveel dolingen. Ze waarschuwt tegen de „kettters” en zegt

104

het aan de menschen, dat „die bij serpente gaet, crijcht van den venijne.”

Later uit ze haar vrees, haar angst, als ze met leede oogen moet aanzien den aanwas der nieuwe gemeente. Zelfs brandstapels verschrikken niet zóó, dat de „ketterij” terrein verliest.

En in den derden bundel is de toon mat. In Calvijn ziet ze nog een gevaarlijker vijand dan in Luther. Ook erkent ze de gebreken van de dienaren harer kerk, die den bloei van het nieuwe bevorderen. Ze roept God aan om hulp. Hij kan nog redden.

Haar onvermoeid strijden heeft niet gebaat. Zij is oud geworden en zwak en denkt aan haar einde. —

Wij moeten Anna Bijns zien in de lijst van haar tijd.

Voor haar is nu eenmaal de Hervorming het gevaar. Daarom bestrijdt ze die met al haar talenten. En al feller wordt ze, naarmate ze meer twijfelt aan de mogelijkheid der overwinning. Dat „leeken” over den Bijbel disputeeren, dat het volk onderzoekt wat de priesters der kerk bestudeerd hebben, dat men de geestelijke heeren niet meer gelooft, aan dit alles en aan nog meer ergert ze zich. Luther, de „uitghelooopen man te Swertenberghe,” heeft het gedaan. Hij is de oorzaak der ellende. De priesters hebben ook fouten, daar zijn ze menschen voor. De kerk heeft gebreken, maar Luther heeft haar wonden niet genezen, maar opengereten. Hij is erger dan een Jood en verleidt de menschen. Hij zoekt zichzelf en bouwt van de ruïnen der kerk een voetstuk, waarop hij gaat staan om zich als reformator te laten bewonderen.

Dat de eerste bundel van Anna Bijns in 't Latijn werd vertaald, zegt meer dan genoeg.

Later wordt de dichteres nog heftiger. Machtelooze woede scherpt haar pen. De nieuwe leer is een kanker, die voortwoekert; de Lutheranen zijn onzedelijk; ze zaaien tweedracht en vernielen de volksvelvaart.

Als Maarten van Rossum Den Haag in brand steekt, rooft en moordt, dan wordt hij toch nog overtroffen door dien anderen Maarten en schijnt haar Maarten van Rossum de „beste van tweeën;” deze toch verderft alleen lichamen, Maarten Luther ook zielen.

Schande spreekt ze van hen, die het klooster verlieten, „de cappe opten tune hingen” en een wereldlijk leven begonnen.

Ze spot met de dwazen, die een leven van vroomheid en rust ontvloden en nu in zorg zitten. Het devote kloosterleven, waarom ze door alle weldenkenden werden geëerd, hebben ze geruild voor het z. g. huiselijk leven, vol klein gedoe.

Als de „kettters” wat willen zeggen van de priesters, antwoordt ze hun: Doet naar hun woorden en niet naar hun werken.

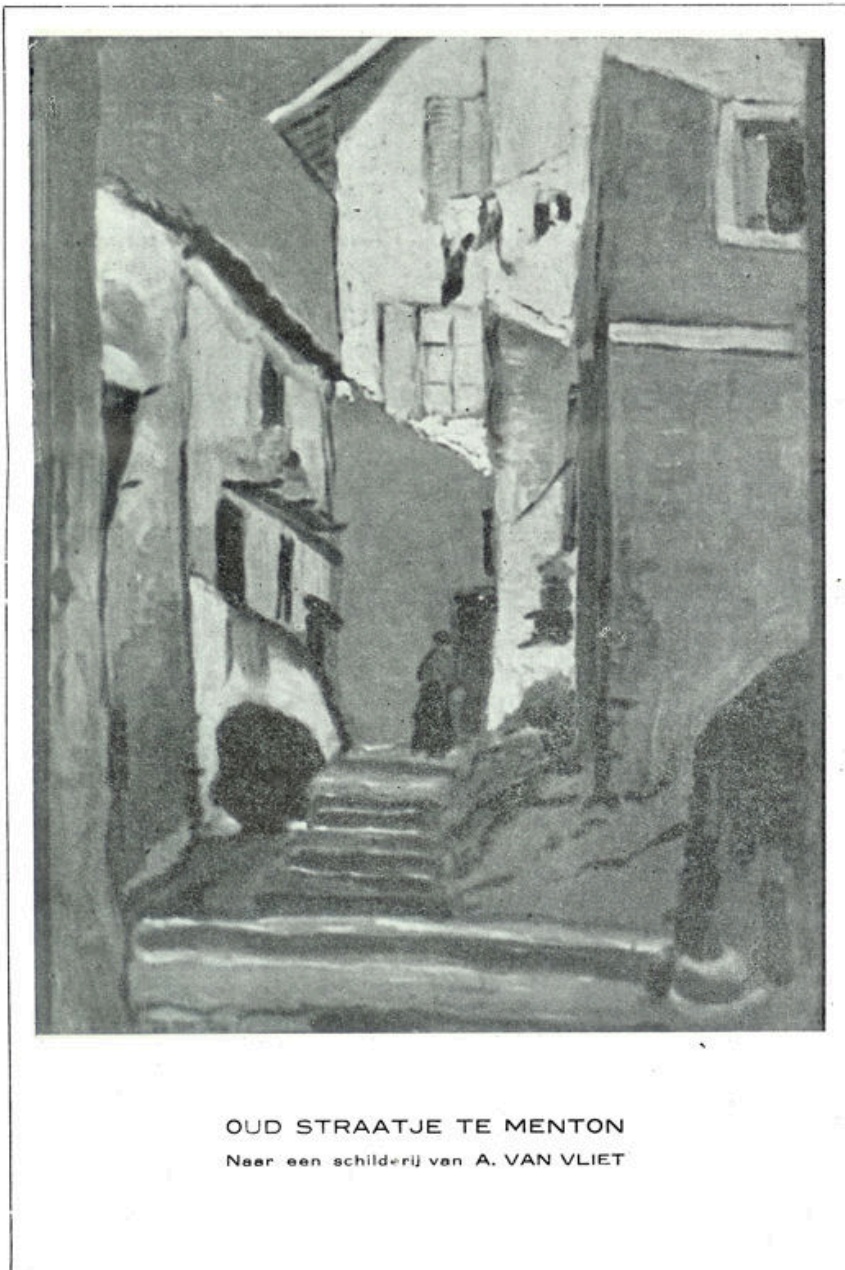
Geen wonder, dat Anna Bijns haar ergernis ook luchtte over het openbaar tooneel. De groote rederijkerswedstrijd van 1539 te Gent was een propagandafeest voor de Hervorming geweest.

Het is wel opmerkenswaardig, dat men uit den fellen toon veler zestiende-eeuwsche refereinen besloot, ze aan Anna toe te kennen. Ze onderteekende haar gedichten niet. Daarom moest men de z. g. kritische regels vaststellen en heeft men de gedichten, die aan die regels voldeden, aan haar toegekend. Refereinen in Antwerpsch dialect geschreven en fel agerend tegen de Hervorming, waaronder de woorden „meer suurs dan soets,” zijn zeker van Anna Bijns geweest.

Laat ik nu een paar coupletten uit haar „strijdpoëzie” afschrijven.

Hij (Luther) waait met allen winden, gelijk een loof,¹⁾
 Hij can Gods geest uten menschen verdrijven,
 Hij maakt gaende lien crepel²⁾ en hoorende doof.
 Siet doch, hoe sijn miraculen beclijven.
 Oude, jonge doet hij in sonden verstijven;
 Die ter kercken aflaet plegen te gane,
 Siet men noch thuys in haar camerken blijven,
 Oft gaen tuysscen³⁾ en spelen opten bane⁴⁾
 Die voortijts Gods woort, diep om te verstane
 Van den predicanten hoorden met jolijte,⁵⁾
 Sijn nu doof; geen predicant en staet hen ane,
 Dan eenen verloopenen munc, die de cappe is quyte⁶⁾
 Die dwoort Gods verkeeren tharen appetijte⁷⁾
 Dien heeten 'sij geleert, verlicht en vroet.
 Dus seggic noch allen ketters ten spijte:
 Dit sijn de miraculen die Luther doet.

Elk siet de werelt vol dieven crielen,
 Dlant en is niet veylich, men scent de straten,
 Men vermoort veel lichamen, noch veel meer sielen.
 Weerlijke⁸⁾ princen, geestelijke prelaten⁹⁾
 Bevechten de boeren, haar ondersaten.
 Chore en Abiron¹⁰⁾ zijn weder verresen.
 Doctoren, pastoren, licentiaten¹¹⁾
 Werden nu van de wijs onderwesenen;
 Schriftuere wert in de taverne¹²⁾ gelesen,
 In deen hant devangelie, in dander den pot,
 Tsijn al dronken sottoren,¹³⁾ nochtans van desen
 Werden geleerde predicanten bespot.
 Tvolk mest in sijn quaetheyt als tvercken int cot.
 De werelt is verdrongen in der sonden vloet.
 Noch so ic eerst seide, so seg ic int slot:
 Dit sijn de miraculen, die Luther doet.

OUDE STRAATJE TE MENTON
 Naer een schilderij van A. VAN VLIET

Tegenover Anna Bijns staat Marnix van St. Aldegonde. Hij bestrijdt de Roomsche-Katholieke kerk met zijn beroemd prozawerk: Bijencorff der Heilige Roomsche Kercke. Scherp ironisch hekelt het de gebreken van deze kerk in die tijden. Er wordt van beide zijden met felheid gestreden. Wij, kinderen der Hervorming, staan — al zouden we ook de strijdmethode afkeuren — bij Marnix. En wij danken God, dat Hij het licht van Zijn Woord weer schijnen deed in een eeuw, die al verder van den eenvoud der waarheid was afgedwaald. Dat Hij door mannen als Luther, Zwingli en Calvijn het volk weer heeft teruggeroepen tot de Heilige Schrift, die weer voor honderden en duizenden gezinnen het levensboek werd.

A. L. V. H.

¹⁾ loof = blad; ²⁾ crepel = kreupel;
³⁾ tuysschen = dobbelen; ⁴⁾ bane = kegelbaan; ⁵⁾ jolijte = vreugde; ⁶⁾ quyte = kwijt;
⁷⁾ appetijte = smaak; ⁸⁾ weerlijke = wereldlijke; ⁹⁾ prelaten = o. m. bisschoppen;
¹⁰⁾ Korach en Abiram; ¹¹⁾ licentiaten = bevoegde theologen; ¹²⁾ taverne = herberg;
¹³⁾ sottoren = zotten.

WOORDEN VAN WIJZEN

Het middel van God, als Hij in de diepte ons brengt, is niets anders dan ons naar de hoogte te brengen. ✠

Ons leven zou er onder lijden, als 't leven zonder lijden was. ✠

Terugzien levert meer dan vooruitzien. Maar zoowel het een als het ander is goed, wanneer het ons brengt tot omhoog zien. ✠

Opdat het ons welga zijn wij niet afhankelijk van wat de wereld ons geeft of onthoudt, maar alleen van datgene, wat door God gezegend is.

✠ (Zie Daniël 1 : 9—21.)